

'UUS KOMIA'

Etelä-Pohjanmaan rakennemalli

Esiselvitys 30.06.2010

Ari Hynynen, Kimmo Ylä-Anttila, Antti Heikkilä

Tampereen teknillinen yliopisto

Arkkitehtuurin laitos

EDGE arkkitehtuuri- ja kaupunkitutkimuslaboratorio

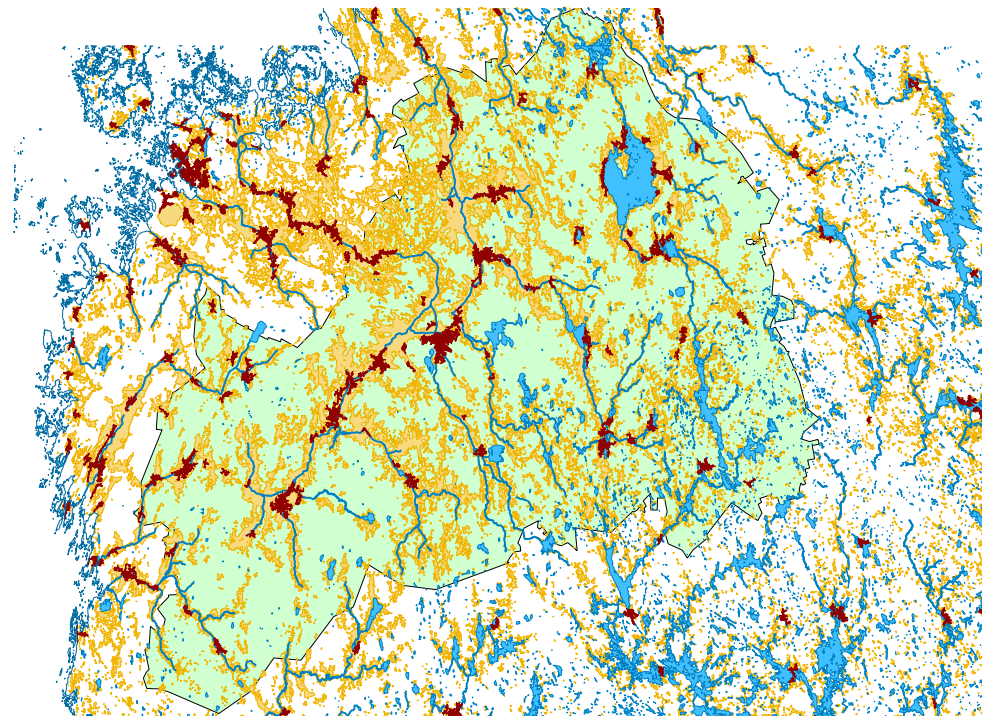
Seinäjoen yksikkö

Etelä-Pohjanmaan liitto

Johdanto

Maankäytön suunnittelun luonne on 1980-luvun alusta lähtien vähitellen muuttunut sääntelystä kohti strategista kehittämissuunnittelua. Suunnittelumenetelmiä ja –prosesseja on ollut pakko sopeuttaa hankelähtöiseen toteuttamislogiikkaan, sillä yhä suurempi osa yhdyskuntien kehittymisen dynamiikasta on siirtynyt yksityissektorin vastuulle. Erilaiset public-private-partnershipit ovat osa paradigman muutosta, jota kansainvälisessä tutkimuksessa on kuvattu siirtymisenä hallinnosta hallintaan (government – governance). Toinen syy voimakkaan sääntelytarpeen hellittämiseen on alueiden ja yhdyskuntien perusrakenteiden tietynlainen 'valmistuminen'. Suuret infralinjaukset ja tärkeimmät suojelualueet on kertaalleen rakennettu ja määritelty, eikä entisenlaista voimakkaasti sääntelevää otetta enää tarvita.

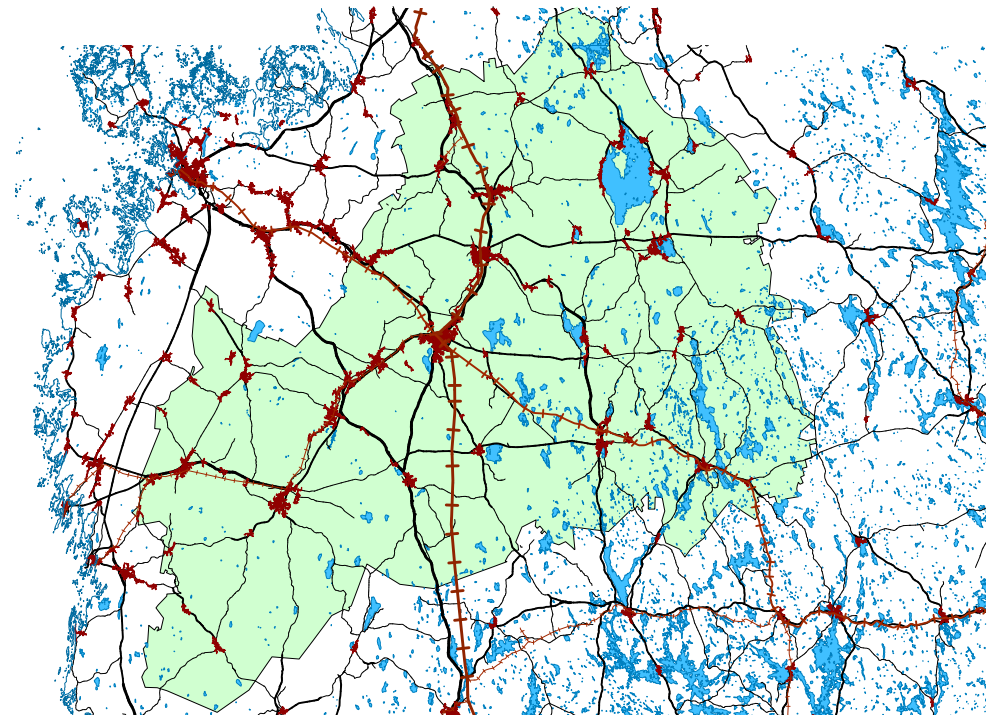
Muutoksen seurauksena seututason suunnittelukin on muotoutumassa keskushallintolähtöisen sääntelysysteemin sijaan yhä enemmän yhdyskuntien ja alueiden strategiseksi kehittämisvälineeksi. Muutos sai normatiivisen kehyksensä vuoden 2000 Maankäyttö- ja rakennuslaissa, jossa maakuntakaavoitukselle osoitettiin selkeästi mahdollistava rooli tukemaan EU-lähtöistä alueiden kehittämistä. Käytännössä maakuntakaavoitus vastaa meneillään olevaan paradigman muutoksen vain osittain. Syitä tähän voidaan etsiä suunnittelumenetelmistä, jotka vaativat myös päivittämistä muuttuneen tilanteen tasalle.

Kuva 1
Luonnonmaantieteellisistä lähtökohdista jokivarsille syntyneet peltoalueet sekä asutus ovat Etelä-Pohjanmaan leimallisimpia ominaispiirteitä.

Maakuntasuunnittelussa strategista otetta on sovellettu nimenomaan rakennemalleissa, joissa rakenteen hierarkkisen ohjaimiseen sijaan on esitetty kehittämisen painopistealueita sekä yhteistoiminnan verkostoja ja vyöhykkeitä. Mallien ongelmaksi on ehkä kuitenkin muodostunut tietynlainen olemassaolevan tilanteen kuvaaminen sekä tasapuolinen yhteisen hyvän jakaminen. Ne eivät ole kyenneet esittämään seudun laadullisia ominaisuuksia ja paikallista potentiaalia sekä näiden yhteyttä kehittämishankkeisiin. Yleispiirteiset kuvaukset ovat jättäneet arvoitukseksi mitä tosiasiallisesti voi tapahtua verkostojen ja vyöhykkeiden solmukohdissa. Rakennemalli jää helposti kuvauksen ja suunnitelman puolimatkaan muodostuen nykytilasta johdetuksi epämääräiseksi tahtotilan kuvaukseksi, jonka vaikutukset eivät kanavoidu hanketasolle.

Osaltaan maakuntakaavoituksen top-down-luonnetta selittävät valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet, joiden toteutumista maakuntakaavoilla säädellään. Toki sääntelyäkin aina tarvitaan, mutta sen yhdistäminen mahdollistamiseen ja kehittämiseen edellyttää suunnitteluinstrumentin päivittämistä. Tämän lisäksi maakuntasuunnittelu mielletään vahvasti kuntien väliseksi edunvalvonnaksi, jossa maankäytön suunnittelun tehtäväksi jää hyvinvoinnin, kasvun ja infrahankkeiden joskus epärealistinenkin alueellinen tasaaminen periaatteella 'kaikkea kaikille'. Yleisesti ottaen nykyisen maakuntakaavoituksen ongelmana on sen heikko kytkeytyminen alueiden kehittämiseen. Vaikka kaavoittajat ja kehittäjät työskentelevät samassa instituutiossa, konkreettiset välineet pidemmälle menevään yhteistyöhön ovat puutteelliset.

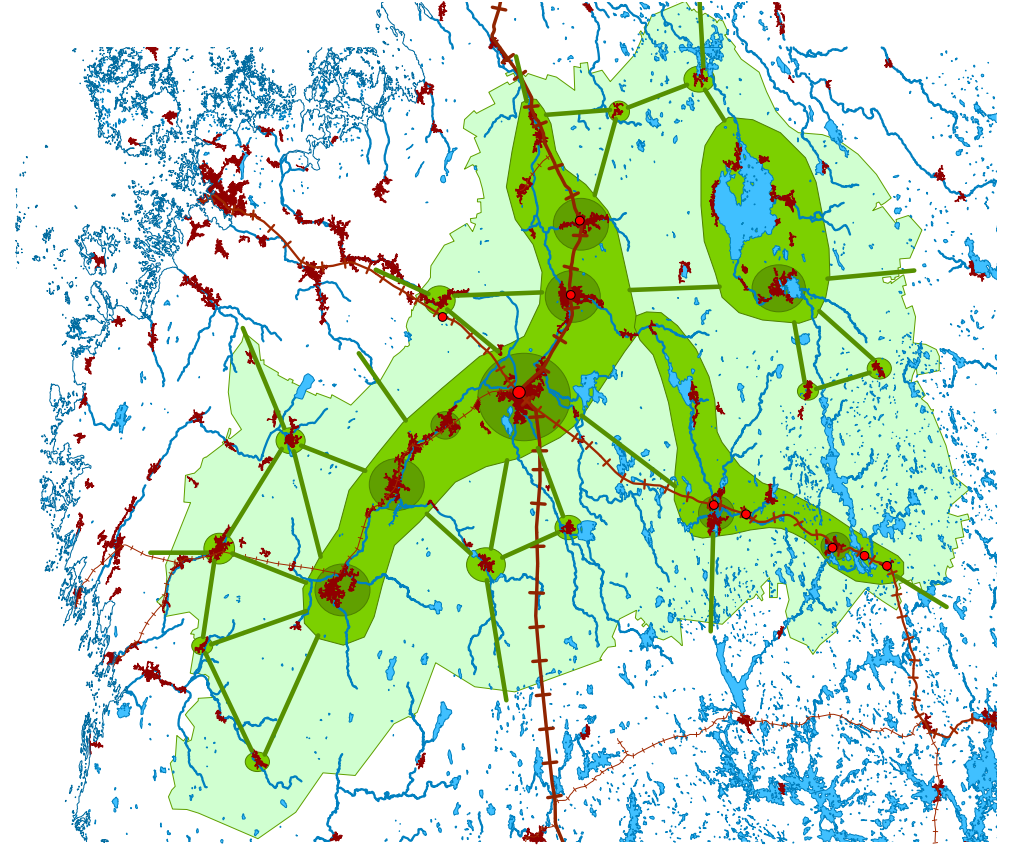

Kuva 2 (yllä)
Asutusta perinnemaisemassa

Kuva 3
Etelä-Pohjanmaan nykyisen liikenneverkon rakenne

Tässä esiselvityksessä hahmotellaan seututasoiseen maankäytön suunnitteluun uudentyyppistä lähestymistapaa, joka ottaa kantaa edelläkuvattuun paradigman muutokseen. Detalji- ja yleiskaavatasoinen maankäytön suunnittelu on jo pitkään ollut tilanteessa, jossa yksittäiset rakennushankkeet ovat sanelleet suunnitelmien sisältöä ja toteuttamistahtia. Koska myös seututasoinen kehittämisdynamikka on hankelähtöistä – on sitten kyse tuulivoimalapuistosta tai innovaatioympäristöjen kehittämisestä – tulee suunnittelijoiden ja päättäjien käytössä olla käsitteitä ja menetelmiä, joilla alueen muutosprosesseja voidaan tulkita muuttuneen paradigman näkökulmasta ja sen jälkeen ohjata ja mahdollistaa kehitystä tehokkaasti. Niinpä tässä esitetyn mallin tavoitteena onkin tarjota välineitä ennen kaikkea alueiden kehittämiseen unohtamatta kuitenkaan sääntelyulottuvuutta.

Valitusta lähestymistavasta johtuen rakennemallityössä perinteisesti käytettyjä megatrendeihin perustuvia rakennevaihtoehtoja ei ole esitetty. Etelä-Pohjanmaalla luonnonmaantieteelliset puitteet ja niihin perustuvat yhteiskuntamaantieteelliset rakenteet, verkostot ja maisemat tarjoavat edelleen toimivan ja tarkoituksenmukaisen perustan, joka mahdollistaa monenlaisia kehityspolkuja. Näiden kehityspolkujen ennakoivan kuvaamiseen sijaan päädyimme esittämään toiminnallis-maisemallisia eri paikallisuuksiin kohdistuvia tyyppiratkaisuja, jotka kaikki voivat toteutua eri aikoina erilaisilla keskinäisillä painotuksilla, ja joille maakunnan alueellinen perusrakenne tarjoaa tukevan pohjan johon ankkuroitua.

Kuva 4

Etelä-Pohjanmaan luonnonmaantieteelliset puitteet ja niihin perustuvat rakenteet, verkostot ja maisemat tarjoavat edelleen toimivan ja tarkoituksenmukaisen perustan, joka mahdollistaa monenlaisia kehityspolkuja.

Tyyppiratkaisuissa on hahmoteltu erilaisia kasvutapoja, jotka puolestaan tukevat alueen eri toimintaympäristöjen kehittämistä. Tämän lisäksi tärkeä sääntelyulottuvuus toteutuu kahdella tasolla: seututasolla alueen perusrakenne määrittää vyöhykkeet, joissa tyyppiratkaisuja voidaan soveltaa; paikallistasolla tyyppi kasvaa olemassa olevasta maisemasta ja rakennetun ympäristön morfologiasta, jotka määrittävät rakentamisen ja kasvun tavan sekä liikkumavaran.

Seinäjoen kaupunkialuetta ja kaupunkiseutua ei ole selvityksessä erikseen huomioitu, vaan esitetyt laadullistamistoimet koskevat yhtä hyvin näitä alueita. Lisäksi vastaavia suunnitelmia ja selvityksiä on jo tekeillä muilla tahoilla (Keskustan rakennemalli, Kaupunkiseudun rakennemalli).

Seuraavassa luvussa kuvataan tarkemmin seutusuunnittelun muuttunutta toimintaympäristöä ja esitetään uusia ajattelutapoja ja strategioita, joilla muutoksen asettamiin haasteisiin voisi vastata, ja joita tässä esiselvityksessä on esimerkinomaisesti sovellettu.

*Kuva 5 (yllä)
Lapuan Vanhan Paukun alue on aktiivinen toiminta-ympäristö, jossa
loistava potentiaali on hyödynnetty monipuolisesti*

*Kuva 6
Tuotantorakennusten morfologia on ajoittain
ilmeikästä jo toiminnan vaatimuksista johtuen*

Paradigman muutos

Laadullistaminen

Laadullistamisella pyritään vastaamaan muutospaineisiin, jotka kohdistuvat aluetalouden muutoksiin ja jatkuvan kasvun ideaaliin. Kasvun keskittyessä suurille kaupunkiseuduille kaikkialla ei voida enää ottaa tavoitteeksi määrällistä kasvua, vaan elinvoimaa on pidettävä yllä tuottamalla uusia laatuja. Vastaavasti kasvukaupunkien nopeasti kasvavavilla lievealueilla ympäristön transformaatio ja liukuhihnamainen kehitys on otettava haltuun laadullistamalla. Suhteellisen harvalukuisia määrällisiä ja systeemisiä seututason rakenteellisia muutoksia olisi aina tarkasteltava ja arvioitava myös laadullisen kautta.

Tässä yhteydessä laadullistaminen tarkoittaa sitä, että rakenteita kehitettäessä huolehditaan myös paikkojen identiteetin säilyttämisestä ja vahvistamisesta. Se tarkoittaa myös monitoimintaisten verkoston osien muodostamista monofunktionaalisten sijaan, narratiivisten tai myyttisten paikkojen tuottamista sekä seudullisten rakenteiden kytkemistä yhteiseksi 'seutukuvaksi' (Bölling & Christ 2005, 177-181, Ylä-Anttila 2010, 190). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että jokainen rakennusprojekti ei vastaa pelkästään määrällisiin tavoitteisiin, vaan avaa mahdollisuuden laadullisiin parannuksiin. Nämä voivat vaihdella abstraktimmista näkökulmista (identiteetti) hyvin käytännöllisiin arkielämän laatuun liittyviin kysymyksiin (liikkumismahdollisuudet eri kulkumuodoilla, palvelujen saavutettavuus tai ympäristön yleinen viihtyisyys).

Laadullistaminen on siis suunnittelustrategia sellaisille alueille, joiden rakentuminen nykyisellään ei kasva alueen ja maiseman ominaispiirteistä, eikä hyödynnä alueen potentiaaleja täysmääräisesti. Tämän tyyppisiä alueita ei ole vielä kunnolla tunnistettu suunnittelun ja designin kohteina, ja ne ovat kaavoitusta tai poikkeuslupia lukuunottamatta saaneet rakentua enemmän tai vähemmän itseorganisoidusti. Yhdyskuntasuunnittelua hallitsevat yhä vahvat käsitykset siitä, millaista on oikea 'kaupunki' tai oikea 'maaseutu', eikä uusia emergenttejä, hybridisoituneita yhdyskuntatyyppiejä osata tulkita niiden omista lähtökohdista ja syntyprosesseista käsin. (Sieverts 2003).

Hyvänä esimerkkinä Etelä-Pohjanmaalla tämän tyyppisistä alueista ovat kaupunkien liepeillä levittäytyvät laajat teollisuus- ja varasto-alueet vakiotyyppisine peltihalleineen. Vaikka yrittäjyys on alueella kunniassa, ja vahvat eri alojen tuotanto- ja jalostusklusterit ovat maatalouden ohella koko aluetalouden merkittävin draiveri, ei uusi tuotanto maatalouden tapaan muodosta vielä 'kulttuurimaisemaa'. Tässä on laadullistamisen paikka. Sikalat ja punatiilitehtaat ovat kulttuurimaisemaa, mutta peltihallivyöhykkeet eivät.

Laadullistamisen tyypillistä keinoarantoa on design eri mittakaavatasoilla. Alueiden ja rakennelmien muotoilulla pyritään antamaan ympäristölle luonnetta ja merkityksiä, jotka korostavat ennestään tunnistamatonta yhdyskuntatyyppiä sen omista lähtökohdista, eivätkä pyri muokkaamaan maisemaa jo muualla etabloituneiden tyyppien mukaiseksi.

Projektilähtöisyys

Kuten johdantoluvussa todettiin, seutudynamiikka perustuu viime kädessä yksittäisiin yritysten, kotitalouksien ja paikallishallinnon hankkeisiin. Vaikka sääntelyllä onkin tärkeä rooli valtakunnallisten ja maakunnallisten aluevarausten varmistamisessa, se ei välttämättä tue seutudynamiikkaa. Tässä suhteessa seutasoinen suunnittelujärjestelmä sisältää käyttämätöntä potentiaalia. Syynä vajaatoimintaan on sellaisten käsitteiden, suunnittelumenetelmien ja –välineiden puute, joiden avulla yksittäisiä hankkeita pystytään koordinoimaan seudullisesti synergiseksi rakenteeksi. (Meijsmans 2010).

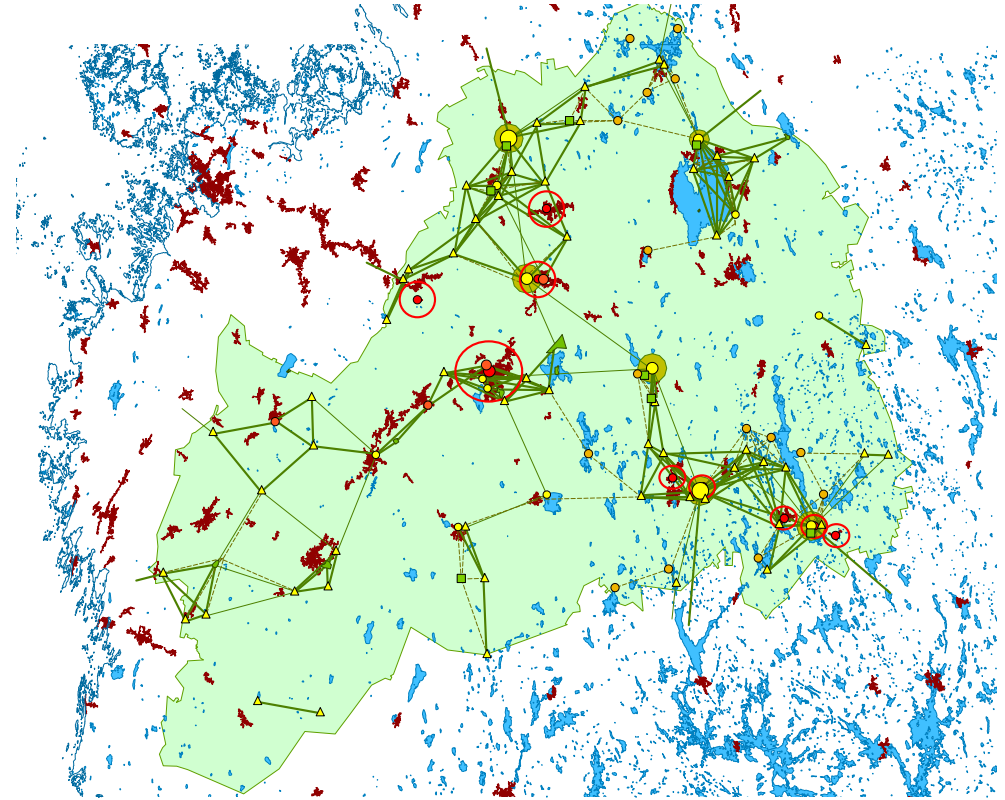
Kuva 7

Jotta yksittäisestä, paikallisesta projektista saadaan luotua käsitteellinen linkki seudulliseen aluerakenteeseen, projekti on nähtävä osana laajempaa toiminnallista verkostoa. Toimintaympäristön käsite pitää sisällään sekä toiminnallisen verkoston että fyysisen ympäristön tiloineen ja paikkoineen, johon yksittäiset yritykset ja projektit kuuluvat, ja joka toimii niiden tukirakenteena. Monesti toimintaympäristöt ovat puutteellisia, jonka vuoksi niitä on kehitettävä. Projektit tähtäävät aina jonkin toimintaympäristön kehittämiseen.

Esimerkiksi Etelä-Pohjanmaalla niin sanottu 'Ruokaprovinssi' on tällainen toimintaympäristö. Siihen kuuluu maataloustuotanto, tähän liittyvät jalostus- ja logistiikkaketjut alueineen ja rakennelmineen. Mutta nimensä mukaan Ruokaprovinssi sisältää myös lopputuotteen, tarjoiltavan ruoan, joka laajentaa kyseistä toimintaympäristöä ravintolamaailmaan siihen kuuluvine käytäntöineen, tiloineen ja kulttuureineen. Kun otetaan tarkasteltavaksi koko toimintaympäristö, huomataan ensinnäkin että Ruokaprovinssia voidaan tukea kokonaisuudessaan kehittämällä jotakin sen osa-aluetta. Toinen tärkeä huomio liittyy siihen, että fyysisellä ympäristöllä on tässä oleellinen merkitys, ajatellaan sitten maatalouden ekologisuutta tai korkeatasoista ravintolakulttuuria. Joltakin nurkaltaan kaikki toimintaympäristöt sulautuvat aina osaksi ihmisten elämismailmaa ja arkea, jolloin niiden kysyntään ja menestykseen vaikuttavat väistämättä laadulla ja designilla luodut mielikuvat ja viihtyvyys, sekä muut mahdolliset laatusikat.

Tästä näkökulmasta seutusuunnittelun tulee tunnistaa alueen toimintaympäristöt ja kartoittaa mahdollisuuksia, joissa fyysisten alueiden ja rakenteiden potentiaaleja voi hyödyntää niiden tukemiseksi. Seuraavissa kolmessa kohdassa kuvataan miten yksittäiset projektit, toimintaympäristöt ja aluerakenne voidaan linkittää yhteen suunnittelua hyödyttävästi.

Kuva 8

Matkailukohteiden verkosto havainnollistaa mahdollista toiminnallista klusteroitumista.

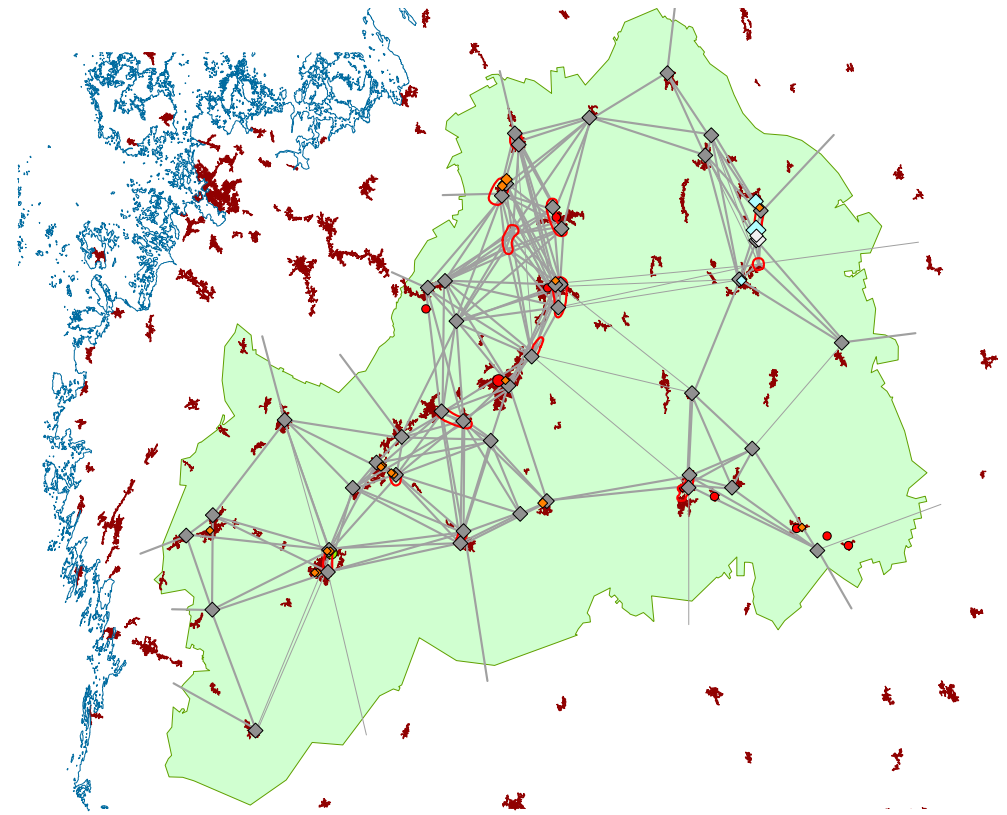
Kartalla enintään 15km:n säteellä toisistaan olevat kohteet on yhdistetty vahvalla viivalla, heikommat yhteydet ohuella viivalla.

Ylimaakunnalliset kohteet on korostettu vaalean vihreällä
(Powerpark, Simpsiö,
Kuortaneen urheilupuisto,
Tuurin kyläkauppa,
Ähtärin eläinpuisto, Kivitippu)
Aktiiviset rautatieasemat ympäröity on punaisella

Multiskalaarisuus

Kuten edellä kuvailtiin, yksittäiset hankkeet voivat toimintaympäristöjensä kautta säteillä vaikutustaan koko maakuntaan ja laajemmallekin antaen panostaan alueiden elinvoimaan ja menestymiseen. Samaa seikkaa voidaan tarkastella yhdyskunta- ja aluerakenteen kautta hyödyntäen Oswaldin ja Baccinin (2003) Netzstadt-teoriaa ja –menetelmää. Sen mukaan toiminnalliset verkostot ja näitä tukeva tekninen infrastruktuuri kytkevät eri mittakaavatason yhdyskuntayksiköitä portaattomasti yhteen. Tässä käsitteistössä verkoston solmujen väliset yhteydet voidaan ymmärtää linkeiksi ja yhdyskuntayksiköt solmuiksi tai noodeiksi, eli yhdyskuntarakenteen tihentymiksi, jotka koostuvat rakentamisesta, infrastruktuurista ja väestöstä. Alemmalla mittakaavatasolla esimerkiksi yksi kortteli voi muodostaa noodin, ja useat yhteenliittyneet korttelit noodikentän. Ylemmällä mittakaavatasolla kyseinen noodikenttä hahmottuu kuitenkin yhtenä noodina, jolloin usean noodin muodostama noodikenttä voi tällä tasolla olla vaikkapa kaupunginosa. Seututasoisen tarkastelussa hyvin laajoja noodikenttiä voivat olla kaupunkien väliset kehityskäytävät, jotka muodostavat suhteellisen tiiviin ja yhtenäisen rakenteen.

Netzstadt-teorian ja -menetelmän anti tässä selvityksessä on sen tarjoama käsitteistö ja suunnittelumenetelmä, joiden avulla laajoja seutuja voidaan käsitellä suunnittelupöydällä yhtenä monimittakaavaisena kokonaisuutena, jossa liikutaan sujuvasti projektitasolta laajempien aluerakenteiden tasolle monitoroiden niissä tapahtuvien muutosten vaikutuksia toisiinsa samanaikaisesti. Kyseinen tarkastelutapa painottaa yhdyskuntien morfologiaa ja designia, jotka luovat saavutettavuusetuja (Joutsiniemi 2010), keskeisyyttä ja attraktioita ihmisten, informaation ja tavaroiden virroille. Toisaalta myös virroilla on vaikutusta morfologiaan ja designiin (ks. Dupuy 2008, Ylä-Anttila 2010, Hynynen 2005).

Kuva 9
Teollisuusalueiden verkosto havainnollistaa hyvin
Etelä-Pohjanmaan aluerakennetta

Kartalla enintään 30km:n säteellä toisistaan olevat kohteet yhdistetty viivalla

Maakuntakaavaan merkityt teollisuuden kehittämisalueet
on ympäröity punaisella

Seutu puistona

Välinepalettiin voidaan liittää toinenkin laajojen aluekokonaisuuksien hallintaan ja designiin pyrkivä menetelmä, tai pareminkin suunnitteluajattelu, jota kutsutaan maisemaurbanismiksi (landscape urbanism). Maisemaurbanismin periaatteita alettiin kehittää Yhdysvalloissa 1990-luvulla, kun huomattiin, että eri disiplineihin sektoroitunut suunnittelu ei enää tavoittanut kohdettaan, seutuistunutta kaupunkia, jossa arkkitehtuuri, infrastruktuuri ja luonnonelementit kietoutuvat yhteen erottamattomaksi hybridimaisemaksi, joka kattaa laajoja alueita. Kielemäisyydessä vielä esiintyneitä 'kaupunkia' ja 'maaseutua' ei juuri enää löytynyt mistään sellaisina puhtaina kategorioina, jollaisia perinteinen maankäytön suunnittelu oli luotu muokkaamaan. (Waldheim 2006.)

Nostaessaan etualalle luonnonalueet ja maiseman, ajattelutapa tarjoaa hedelmällisen heuristisen työvälineen, jonka avulla seutu voidaan ymmärtää puistona (Viganó 2010). Tällöin voidaan hetkeksi irrottautua ankaran strukturalistisesta 'nodaalisesta' tarkastelusta 'areaaliseen' näkemistapaan, johon on hyviä perusteita niinkin harvaan rakennetuilla alueilla kuin Etelä-Pohjanmaalla.

Puisto on laadullistettua maisemaa, jonka lähtökohtana on joko luonnonmaisema tai ihmisen jo kertaalleen muokkaama maisema. Seudun ajattelemisen puistona vapauttaa usein turhan yksilotteiseksi käsitetyn maiseman aktiiviseksi usean eri toiminnon pelikentäksi. Puiston maisema ei ole pelkkä näkymä, vaan ihmisen toiminnoillaan haltuunottama alue, jossa luonnon, kulttuurin ja ta-

Kuva 10

loudellisen toiminnan vaateet yhdistyvät hallitusti. Ekologinen ulottuvuus on vahva, sillä puiston ylläpitäjänä ihminen on vastuussa luonnon tasapainosta kerran siihen kajottuaan. Maisema on myös keskeinen alueidentiteetin luoja ilmaistessaan alueen historiaa ja nykytilaa.

Lyhyestä historiastaan johtuen maisemaurbanismin piirissä ei ole vielä kehittynyt selkeästi jäsentynyttä teoriaa tai menetelmiä, joista voisi poimia työkaluja kulloiseenkin tarpeeseen. Tästä seuraa, että joka kerta kun kyseistä suunnitteluajattelua sovelletaan, kehitetään näitä menetelmiä ja teorioita, ja tuodaan jotain lisää tuohon ajatteluun, joka ennemmin tai myöhemmin alkaa kiinteytyä käsitteelliseltä perustaltaan ja vakiintua käytännöiltään.

Maisemaurbanismin ehkä kantavin idea on sen kyky tarkastella alueita tukirakenteena, infrastruktuurina, joka mahdollistaa erilaiset taloudelliset, sosiaaliset, kulttuuriset ja ekologiset prosessit. Näin hybridimaiseman suunnittelu on eräänlaista aluedesignia, jossa sulautetaan yhteen erilaisia tiloja, pintoja ja verkostoja, ja muotoillaan näistä – myös reaali maailmassa – kuviteltavissa olevia synteesejä.

Design on taiteellinen lähestymistapa, jonka ei tarvitse hakea oikeutustaan jonkin tieteenalan riittävästä hallinnasta, vaan joka voi operoida kaikilla käytettävissä olevilla elementeillä. Tosin on huomattava, että design ei ole vapausasteensa suhteen taidetta, sillä sen tavoitteena on käytettävyys, jonka toteutumisessa on huomioitava leegio erilaisia faktoreita. Yksi design-lähestymistavan mielenkiintoinen ominaisuus on sen kyky hahmottaa kokonaisuuksia ja hakea näille hahmoille identiteettejä. Toisin sanoen: aluedesignia voidaan hyödyntää myös alueiden 'brändämisessä'.

Kuvat 11-18

Kuva 19
Visio Kuortaneenjärven rantamaisemaan

Urbaanit kesannot

Yhdyskunnissa on käynnissä jatkuvia transformaatioprosesseja, joissa toiminnot hakeutuvat itselleen edullisempiin sijainteihin joko oman kasvunsa tai yhteiskunnan rakenteellisten muutosten ajamina. Tämän seurauksena rakenteeseen jää tyhjentyneitä tai vajaakäyttöisiä kiinteistöjä – tontteja ja rakennuksia – jotka odottavat purkamista tai uutta käyttöä. Vaikka hiljaiset välivaiheet ovat usein ongelmallisia sekä kiinteistönomistajalle että paikallis-hallinnolle, voidaan kyseiset tilat nähdä myös mahdollisuutena. Sen sijaan että ne ymmärrettäisiin yksipuolisen ongelmalähtöisesti brownfieldeiksi tai greyfieldeiksi, ne voidaan käsittää myös urbaaneiksi kesannoiksi.

Maatalouden kesantojen tapaan urbaanit kesannot ovat leppäämään jätettyä maata ja tilaa, joka levätessään kerää uutta kasvuvoimaa. Analogiaa tukee sekin, että monesti alasajettuihin tiloihin sijoittuu tilapäisiä käyttäjiä (vrt. kesantopellon vahvistuva pieneliötoiminta), jotka edullisten vuokrien ja – **hyvin usein - kes-** keisen sijainnin tukemina käynnistelevät uutta yritystoimintaa, joka monesti liittyy luovan talouden piiriin.

Kesantotilojen muutospotentialiaali mahdollistaa uudentyyppisiä käyttömuotoja, jotka voivat edesauttaa yhdyskunnan taloudellista ja kulttuurista uusiutumista. Riippuu hyvin paljon tyhjilleen jääneen kiinteistön kehittäjästä ja kehittämistavasta, kuinka olemassaolevaa potentiaalia, eli vanhoja rakenteita ja välivaiheen käyttäjiä, hyödynnetään jatkotoimissa. Mahdollisuuksien kirjo riippuu paljolti myös ympäröivän yhdyskunnan elinvoimaisuudesta ja toimijadiversiteetistä. Suuri merkitys on myös sillä, kuinka hyvin kyseistä mahdollisuuskirjoa pystytään visioimaan ja visualisoimaan, sillä tilallinen mielikuvitus stimuloi muita kehittämistoimia.

*Kuva 20
Jalasjärven keskustasta löytyy urbaaneja kesantoja*

Urbaanien kesantojen yksi vahvuus on niiden edullisuus ja valmius lyhyellä varoitusajalla tukea tilallisesti jotakin alkuvaiheessaan olevaa toimintaympäristöä tai sen osaa. Jotta kesantoja kyettäisiin menestyksellisesti hyödyntämään yhdyskuntien kehittämässä, tulisi ne hallinnossa ja suunnittelussa ymmärtää fundamentaalisena osana rakennetun ympäristön dynamiikkaa ja laatia niille oma kehittämissuunnitelma. Tämä edellyttää, että tunnustetaan kesantojen vaihtelevat mahdollisuudet erilaisissa ympäristöissä ja yhdyskuntatyypeissä. Suurempien kaupunkien keskustoissa voi olla paikallaan pyrkiä jarruttamaan raivaustyyppistä kiinteistökehittämistä, kun taas syrjäisemmillä alueilla on varauduttava pitkäjänteiseen markkinointiin ja tilallisten mahdollisuuksien visiointiin osana seututason verkostoja ja rakenteita. (Eskola & al. 2008).

Kaiken kaikkiaan kesannot ovat laadullista kehittämistä parhaimmillaan. Aktivointi ja design näyttelevät kehittämisessä merkittävää osaa sekä kohde- että aluetasolla, kuten Emscher Parkin kokemuksista voimme oppia (Sieverts 2003, Uttke & al. 2008, Bronny & al. 2004, Auer & al. 2010, Regionalverband Ruhr 2010). Kesannot tarjoavat mahdollisuuden tuoda ja esitellä uusia laatu-tekijöitä sekä alueiden historiaa, ja tätä kautta vahvistaa identiteettiä.

Kuvat 21-22
Hyväkuntoisen oloinen vanha meijeri muuttuu
herkullisesta kesantokohteesta taiteilijakodiksi

Kuva 23
Vanha asutustiivistymä Knuuttilanraitilla

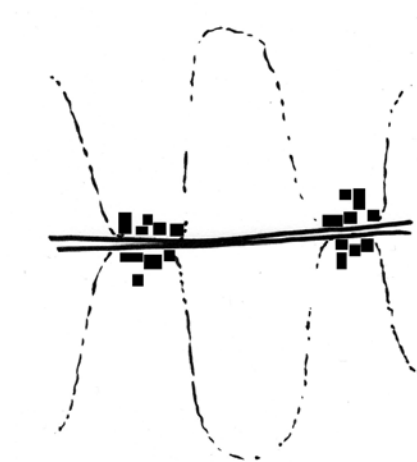

Toiminnallis-maisemalliset tyypit

Etelä-Pohjanmaalle kohdistuvat laadullistamistoimet perustuvat alueella olemassa olevien toiminnallis-maisemallisten osatyyppien tarjoamiin mahdollisuuksiin. Näitä tyyppejä ei pyritä muuttamaan olemukseltaan joksikin muuksi, vaan niiden ominaispiirteet analysoidaan ja niitä pyritään tukemaan soveltuvilla tyyppiratkaisulla. Syntyvä typologia tarjoaa kanavia, joiden kautta paikalliset projektit voidaan ohjata optimisijainteihin. Typologia myös jäsentää ja järjestää projekteja, sekä luo näille maisemallisia ja arkkitehtonisia raameja. Seuraavassa tyyppejä kuvataan tekstin lisäksi piirroskaavioilla ja niitä edelleen havainnollistavilla visualisoinneilla, jotka on tarkoitettu stimuloimaan tilallista mielikuvitusta.

Lakeusmaisema ja tiivistymät

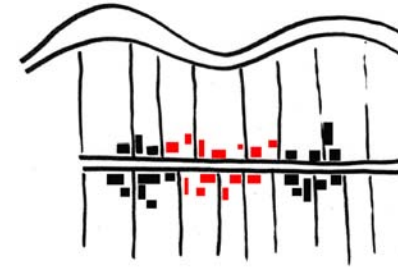
Lakeusmaiseman luonteva lisärakentaminen keskittyy olemassa oleviin kylämäisiin rakennustiivistymiin, jotka yhdessä avoimen viljelytasangon kanssa muodostavat suppilomaisen maisemarakenteen, joka on ominainen tietyille Etelä-Pohjanmaan alueille. Avoin lakeusmaisema on paikoitellen hyvin herkkää muutoksille, ja näiden alueiden olisi suotavaa pysyä avoimena perinteisenä kulttuurimaisemana.

Kuva 24
Maisematilan vuoroin tiivistyminen, vuoroin avautuminen on luonteenomaista jokivarsien maanteillä

Sarkajaan täydentäminen

Sarkajakomaisema noudattaa jokivarsia, ja jo osittain rakentuneena tarjoaa valmiin alustan täydennysrakentamiselle. Tämän tyyppiset alueet ovat jo nyt toiminnallisesti ja rakentamistaltaan varsin sekoittuneita, joten täydennysrakentaminen voi hyvin jatkaa tätä linjaa yhdistellen asumista, sekä maataloutta ja pienimuotoista teollisuutta. Jo osittainkin rakentuneet sarkajakomaisemat eivät ole kovin herkkiä muutoksille, ja näiden alueiden laadullistaminen voikin perustua toiminnallisesti monipuoliseen, vaihtelevaan ja monimuotoiseen arkkitehtuuriin, joka heijastelee paikallisen monimuotoisen yrityselämän vireyttä.

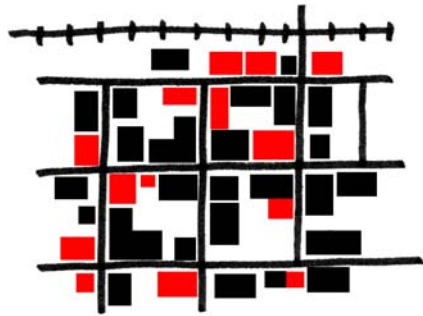
Kuvat 25-26

Vanhan sarkajaan täydentäminen on luonteva tapa löytää rakennuspaikkoja. Rakennuskanta on tyyllisesti sekä ennen kaikkea toiminnallisesti kirjavaa, joten luovuutta ei ole syytä suitsia.

Kesannot

Alueen pikkukaupungit ovat suhteellisen väljästi rakentuneita, ja transformaatioprosessit ovat jättäneet kaikkiin kesantoalueita ja –kiinteistöjä. Nämä tulee nähdä keskeisenä yhdyskunnan kehittämispotentiaalina. Kesantokohteet tulee kartoittaa ja laatia niille kehityspolut. Tässä kannattaa huomioida niiden sijainnit suhteessa liikenneverkkoihin ja näin syntyvät erilaiset saavutettavuusprofiilit, joilla on vaikutusta kesantojen käyttötarkoitukseen ja vaikutus- tai palvelualueeseen. Pikkukaupungin kesantokohteita kannattaa myös tarkastella verkostona, joka toimii synergisesti suhteessa koko kaupunkiin. Kehittämistoimien tulee tähdätä kaupunkikeskustojen toiminnalliseen monipuolistamiseen ja tätä kautta koko yhdyskunnan elinvoiman vahvistamiseen.

Kuva 27

Keskusta-alueella saattaa olla kesanto poikineen

Kuvat 28-29

Kurikan keskustan reunalta löytyy ajatuksia herättävä kesantoalue

Taajamien ulkopuolisten kesantokohteiden kehittäminen tuo elinvoimaa syrjäisemmille alueille. Myös näitä on mahdollista verkottaa keskenään, mutta mittakaava on toinen kuin urbaaneissa ympäristöissä. Tämäntyyppisten kesantojen käyttötarkoitus voi olla melkein mikä tahansa, mutta on tärkeää huomioida saavutettavuus suhteessa seudullisiin ja ylimaakunnallisiin PIG (People, Information, Goods)-virtoihin ja -verkostoihin, jotka useimmissa tapauksissa määrittelevät kyseisten kesantojen kehittämisedellytykset.

Kauppa

Tässä mallissa kaupan rakentamisen ohjaaminen noudattaa pääpiirteissään nyt vallalla olevia ympäristöhallinnon suosituksia, eli ei ole suotavaa luoda uusia noodeja suurimittakaavaisen tieverkon solmukohtiin, vaan keskittää rakentaminen olemassaoleviin taajamiin täydennysrakentamistyyppisesti, jossa kauppa on myös kevyen liikenteen saavutettavissa. Kauppa on yhdyskunnan keskeistä päivittäistä palvelutoimintaa, jonka sijainnit vaikuttavat koko rakenteen systeemiin ominaisuuksiin. Arkielämän käytännöt ja niiden laatu ovat puolestaan näistä ominaisuuksista riippuvaisia.

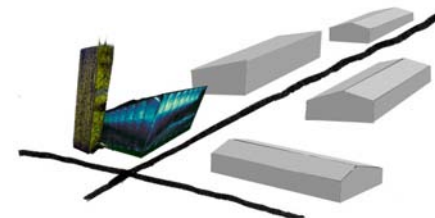
Tuotanto

Maatalous ja teollisuus ovat Etelä-Pohjanmaan varsinaisia moottoreita. Tämä näkyy kaikkialla maisemassa ja määrittää yhdyskuntarakennetta. Näin pitää ollakin – tuotanto ja tekeminen saa ja sen pitää näkyä, sillä se antaa luonnetta alueelle.

Suurin osa teollisesta tuotannosta sijoittuu suhteellisen pienimittakaavaisiin peltihalleihin. Tämäntyyppistä tuotantorakentamista on melko helppo sekoittaa asumisen ja muun toiminnan kanssa.

Kuva 30

Kuva 31

Kuva 32
Laadullistettua tuotanto/hybridialuetta

Aina kun mahdollista, tulisi pyrkiä toiminnallisesti sekoitettuun rakenteeseen, sillä näin syntyy dynaamista ja elävää ympäristöä – joka tosin ei välttämättä edusta idyllistä perinnemaisemaa. Monin paikoin maiseman muutos on kuitenkin peruuttamaton tosiasia, joka on hyväksyttävä. Tietenkään tuotantohallien ei tarvitse, eikä ole suotavaakaan edustaa bulkkirakentamista – päinvastoin: uudella arkkitehtuurilla on rajattomat keinot käytössään näiden designaamisessa. Hyvä design on yrityksen imagolle tärkeää, edustavat tuotantotilat sen käyntikortti. Tässäkään tapauksessa laadullistaminen ei ole kiinni merkittävistä taloudellisista satsauksista, vaan aidosta pyrkimyksestä laatuun.

Vapaa-aika / seutupuisto

Tiiviin ja nopean vyöhykkeen vastapainona Etelä-Pohjanmaalla on runsaasti väljää ja hidasta aluetta, jonka vetovoimaisimmat kohdat tiivistyvät muutamien harvojen järvien tuntumaan ja kangasharjuille. Nämä tiivistymät tulee nähdä osina laajaa seutupuistoa, jonka erityyppisiä alueita voidaan hyödyntää erilaisille vapaa-ajan hitaille toiminnoille ja energiantuotannolle. Toimintojen sijoittelussa tulee huomioida erityisesti ekologiset tekijät.

Seinäjoen kaupunkialuetta ja kaupunkiseutua, sekä alueen pikkukaupunkeja ei nähdä seutupuistosta erillisinä enklaveina,

vaan nekin kytkeytyvät laajempaan seutupuistoon maisemallisesti ja toiminnallisesti. Tämän lisäksi ne voivat toki muodostaa omia maisemakokonaisuuksiaan tiheämpine ja kaupunkimaisempine toimintoineen sekä näitä yhdistävine reitteineen. Reittiverkostojen hyvät saavutettavuusominaisuudet ja alueiden toiminnallinen sekoittuneisuus mahdollistavat mielenkiintoisen, elävän ja veto-voimaisen ympäristön urbaanien keskusta-alueiden ulkopuolella.

Kuva 33

Uudet asumis- ja pikkukaupunkitypologiat

Tässä kohdassa tulee kyseeseen 1) kylien täydennysrakentaminen, joka voi perustua esimerkiksi modernille tyyppisovelluksille pohjalaisesta kaksvooninkisesta ja näiden muodostamasta kylämiljööstä, sekä 2) pikkukaupunkien ominaispiirteiden esiin nostaminen ja uusien asumistypologioiden kehittäminen pikkukaupunkien täydennysrakentamiseen. Näillä toimilla pyritään pois isompien kaupunkien jäljittelystä, johon pikkukaupungit ja kuntakeskukset sortuivat 1960 – 80 –luvulla. Uudet typologiat parantavat pienten yhdyskuntien asumismahdollisuuksia ja veto-voimaa. Näitä toimia tulee tukea paikallisten palvelurakenteiden kehittämistoimilla, jolloin demografiakehityksen kannalta kriittisille ikäryhmille, eli nuorille ja senioreille, tarjotaan mahdollisuuksia pysyä kotiseudullaan.

Vetovoimaisia ja persoonallisia asumismahdollisuuksia tarjoamalla luodaan vaihtoehtoja erityisesti yhä laajenemaan pyrkiville omakotilähiöille. Uudet rakennus- ja asuntotyypit ovat arkkitehtonisesti korkeatasoisia, joka on niiden kilpailuetu valmistalomarkkinoilla. Pikkukaupunkien täydennysrakentamiseen räätälöidyt pienkerrostalot puistomaisine kortteleineen antavat etulyöntiaseman innovatiivisille rakennusliikkeille.

Kuva 34

Modernit kaksvooninkis-rivitalot Vimpelin maineikkaan pesäpallostadionin liepeillä

Kuva 35

Lähteet

Auer, S., Lavier, A.M. & Regionalverband Ruhr, eds. (2010). Unter freiem Himmel. Emscher Landschaftspark. Under the Open Sky. Emscher Landscape Park. Birkhäuser, Basel.

Bronny, H.M., Jansen, N. & Wetterau, B. (2004). The Ruhr Area. Structural Changes of an Outstanding European Conurbation. Kommunalverband Ruhrgebiet, Essen.

Bölling, L., Christ, W. (2005). Bilder einer Zwischenstadt. Ikonomie und Szenografie eines Urbanisierungsprozesses. Zwischenstadt Band 6. Verlag Müller + Busmann KG, Wuppertal.

Dupuy, G. (2008). Urban Networks – Network Urbanism. Techne Press, Amsterdam.

Eskola, S., Hynynen, A. & Ylä-Anttila, K. (2008). Akaa Play. Teollisuuskesannon kehityspolkuja. Viialan vaneritehtaan kehittämisvisio. Tampereen teknillinen yliopisto, EDGE Arkkitehtuuri- ja kaupunkitutkimuslaboratorio. 80s.

Hynynen, A. (2005). Node-Place-Model: A Strategic Tool for Regional Land Use Planning. Nordisk Arkitekturforskning 18:4, 21-29.

Joutsiniemi, A. (2010). Becoming Metapolis – A Configurational Approach. School of Architecture, Tampere University of Technology, Datutop 32.

Meijsmans, N., ed. (2010). Designing for a Region. SUN Architecture, Amsterdam.

Oswald, F., Baccini, P. (2003). Netzstadt – Designing the Urban. Birkhäuser, Basel.

Regionalverband Ruhr, ed. (2010). Feldstudien. Zur neuen Ästhetik urbaner Landwirtschaft. Field Studies. The New Aesthetics of Urban Agriculture. Birkhäuser, Basel.

Sieverts, T. (2003). Cities without cities. An interpretation of the Zwischenstadt. Routledge, London.

Uttke, A., Niemann, L., Schauz, T. & Empting, P., eds. (2008). Internationale Bauausstellung Emscher Park. Die Projekte 10 Jahre danach. TU Dortmund. Klartext Verlag, Essen.

Viganó, P. (2010). A Territorial Project. In Meijsmans, N., ed.: Designing for a Region. SUN Architecture, Amsterdam.

Waldheim, C., ed. (2006). Landscape Urbanism. Princeton Architectural Press, New York.

Ylä-Anttila, K. (2010). Verkosto kaupunkirakenteen analyysin ja suunnittelun välineenä. Tampereen teknillinen yliopisto, Arkkitehtuurin laitos.